

6. Слипецький Д. Створення електронного репозиторію Інституту біології південних морів НАН України на основі вільно поширюваного програмного забезпечення / Д. Слипецький, В. Горбунов, О. Сергєєва // Бібліотечний вісник. — 2008. — № 3. — С. 16-21.
7. Стрішенець Н. Наукова комунікація як елемент управління фондом / Стрішенець Н. // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2009. — №3. — С. 66-69.
8. Тилвол М. Изучение общения ученых через Интернет / М. Тилвол // Научные и технические библиотеки. — 2004. — № 8. — С.67-76.
9. Цыганкова А. Вебометрика и вебометрическая активность российских вузов / А. И. Цыганкова, В. А. Цветкова. // НТИ Сер.2. Информационные процессы и системы. — 2010. — № 11. — С. 17-22.
10. Шкодзинский О. Институционный репозитарий ELARTU как составная часть научно образовательного портала Тернопольского государственного технического университета [Электронный ресурс] / Шкодзинский О., Костишин С., Онисько Г. и др. — Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2009/eng/disk/78.pdf>
11. Ярошенко Т. Відкритий Доступ до наукової інформації: філософія, політика та практика. Проекти Відкритого Доступу в Україні / Т. Ярошенко // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : материалы Шестнадцатой Междунар. конф. «Крым 2009», г. Судак, АР Крым, Украина, 6 — 14 июня, 2009 г.— М. : ГПНТБ России, 2009. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

Надійшла до редколегії 11.01.2011 р.

УДК 007:304:659.3:277(477)»1991/2011» М. А. БАЛАКЛИЦЬКИЙ

КОНСЕРВАТОРИ І МЕДІА: ПРОТЕСТАНТСЬКА КРИТИКА НОВИХ ЗМК

Демонструється головний парадокс сприйняття мас-медіа українськими протестантами: релігійний консерватизм є скрупульозним критиком і дослідником технологічного прогресу.

Ключові слова: комунікація, технологія, медіа, протестант.

Демонструється головний парадокс восприяття масс-медиа украинскими протестантами: религиозный консерватизм является скрупулезным критиком и исследователем технологического прогресса.

Ключевые слова: коммуникация, технология, медиа, протестант.

The author shows the main paradox in the perception of mass media by Ukrainian Protestants — the religious conservatism being a scrupulous critic and examiner of technological progress.

Key words: communication, technology, media, Protestant.

Актуальність роботи зумовлена бурхливим розвитком протестантських ЗМК у незалежній Україні. Авторіві статті відомо більше сотні назв українських періодичних видань, редагованих протестантами, з яких близько десятка набули міжнародного поширення, а найбільший наклад дорівнює 100000 примірників (видавана адвентистами всеукраїнська безплатна газета «Вічний скарб»). У нашій країні засновано міжнародні медіахолдинги «Еммануїл» (дитя СВН) і незалежний «IN VICTORY»; супутникові телеканали «CNL» (Казахстан) і «ТБН» (Росія) відкрили українські відділення. Через відсутність географічних кордонів складно визначити обсяг протестантського Інтернет-контенту, продукowanego й споживаного нашими співвітчизниками, але варто сказати, що створені українцями портали uucys.ru, invictory.org, adventus.info, bible.com.ua, maranatha.org.ua, jesuschrist.ru, 4oru.org очолюють рейтинги релігійного Рунету.

А. Ігнатуша [3], Я. Клачков [4], О. Лахно [6] вивчають попередні історичні періоди протестантської журналістики України. Праці О. Назаркіної [11], О. Спис [14], М. Черенкова [16] містять матеріал для вітчизняних медіадослідників. У статті «Протестантське розуміння масово-інформаційної діяльності» [1] проаналізовано погляди представників цієї течії християнства на комунікаційну діяльність як таку, в першу чергу, на матеріалі богословської науки протестантських церков.

Активне використання новітніх технологій протестанти поєднують з критикою не тільки світського контенту, а й самих засобів комунікації. Аналіз цієї аргументаційної системи є метою нашої статті.

Наміром українських протестантів щодо розвитку церковних медіа є місіонерська робота — охоплення людства євангельською вісткою: розповідь про Бога й запрошення до християнського способу життя. Такий *modus vivendi* реалізується в церковному товаристві, а мас-медіа готують «грунт» для особистого контакту з місіонером, будь то християнський книгоноша, вуличний євангеліст або проповідник в орендованому приміщенні: мінімізують / усувають стереотипи, формують релігійний «порядок денний», можуть надати пораду й підтримку в скрутну хвилину; апологетичні передачі дозволяють оцінити рівень послідовності й переконливості віровчення, інформування про діяльність церкви створює її прийнятний образ в очах громадськості.

На користь використання комунікаційних технологій у цій роботі працюють і нові можливості, які вони несуть із собою. Дистанційна комунікація формує додаткову аудиторію, не обмежену критерієм географічної помісності релігійних зібрань чи громадською думкою щодо відвідування певної конфесії.

Набуття навичок масової комунікації також дозволяє протистояти інформаційним атакам конкурентів. Надзавданням масово-інформаційної діяльності протестантів є перетворення суспільства за біблійним зразком.

Загальники міркувань протестантських аналітиків :

— Войовничий пафос проти окультного й аморального медіаконтенту. Незважаючи на відсутність у більшості церковних ЗМК оглядів культурної продукції як рубрики, діатриби проти «Гаррі Поттера» та «Коду да Вінчі» зайняли сторінки багатьох видань і сайтів. Київський пастор С. Аделаджа скликав прес-конференції, щоб осудити фільми «Код да Вінчі» й «Сафо. Любов без меж» (Україна, 2008) й пропонував заборонити їх прокат і поширення в Україні. Коли пролунали голоси обурення через заборону прокату гомосексуальної стрічки «Бруно», А. Шарій виступив у «жовтій» Інтернет-газеті from-ua.com з емоційною підтримкою рішення державної комісії [17]. Останньою подією такого типу стало прийняття Верховною Радою Закону «Про внесення змін і доповнень у деякі законодавчі акти (стосовно боротьби з дитячою порнографією)» (набув чинності 9 лютого 2010 року, автор проекту — депутат П. Унгурян (баптист, фракція БЮТ). Закон «... покладає ... відповідальність на провайдерів — компанії, які надають послуги доступу до всесвітньої мережі Інтернет. Віднині вони зобов'язані ретельніше стежити за фактами зберігання і поширення в Мережі продукції, яку можна кваліфікувати як дитячу порнографію» [5].

— Лейтмотив запевнень щодо нейтральності технологій: «Інтернет не є монстром. [Мережа] ...має свої проблеми і не є самостійною сама по собі, а лише інструментом у руках людей, які її створюють» [13]. Подібні роздуми іноді породжують самозрозумілі тези: «... апаратна частина телевізора чи комп'ютера без інформаційного «заповнення» є мертвою, бездушною, — стверджує кандидат технічних наук І. Лещук. — Технічний апарат, як і людина, небезпечний тільки тоді (в духовному сенсі), коли він керований (одержимий) злими духами (негативною інформацією). ...сама інформація... «оживлює» пристрій» [7, с. 57, 58].

Щоправда, твердження про нейтральність комунікаційної техніки дещо суперечать поважним свідченням, тому вірити таким заявам не завжди варто. Особливо рельєфною ця суперність виявляється в подальших частинах книги Лещука. «[Н]еправильно розуміти інформаційні технології тільки як «залізо»... [7, с. 225], — застерігає автор та наголошує на «можливості «накладання печаті» машинного образу на дух людини і на образ її мислення» [7, с. 232] і «занурення людства в окультно-віртуальний світ» [7, с. 238].

Однак, коли нижче йдеться про небезпечні наслідки споживання телевізійного матеріалу, автор пише: «Апріорі, будь-якій розсудливій людині зрозуміло, що саме по собі це дивовижне відкриття зовсім не є злим або добрим. Як і багато інших технічних винаходів, воно нейтральне, і тільки залежно від застосування може завдавати шкоди чи приносити благо, стати джерелом благословення чи прокляття», на тій же сторінці пропонуючи «чітко визначитися у ставленні до сучасного телебачення в цілому» [7, с. 244]. Проти запевнень у нейтральності

тих же телекомунікацій промовляють апеляції І. Лещука до психології сприйняття («І стороннє випромінювання ЕМП [електромагнітних полів], «тиснучи» на нормальну електромагнетику мозку, здатнє привести її на рівні пригніченості, депресії та тяжчих психоемоційних розладів. <...> На ґрунті інформаційного перевантаження виникає невизначеність, невпевненість при прийнятті рішень» [7, с. 181]; «Варіюючи кольорову гаму, використовуючи різні види модуляції, можна викликати стрес, утому, депресію і все, що завгодно» [7, с. 196]), соціології мас-медіа («Мільйони осіб справно споживають видовища, виготовлені невеликою групою» [7, с. 251]) тощо.

Помічаємо відміннє богослов'я комунікації в різних частин протестантської громадськості. Прогресисти запевняють у божественному походженні технологічного поступу [9]. Оскільки Бог є автором технологій, то людині не слід «витрачати час» на безкінечну моральну експертизу конкретних медіумів або загальної комунікативної ситуації, а якнайенергійніше спрямовувати ці засоби на богоугодні цілі: «Це справедливо і щодо можливостей, які Бог дав церкві разом з розвитком технологій. Господь створив технологію як корисний інструмент для досягнення Своїх цілей» [18, с. 3]. Натомість консерватори сумніваються в можливості однозначно атрибутувати технологічний поступ Богу. З огляду на безліч нових проблем, які спричиняє технологія, вона може кваліфікуватися як підозріла, а то й відверто сатанінська за суттю: «... можна говорити про наявність реальних передумов для «одухотворення» комп'ютерних систем і мереж, а також про можливість перетворення їх на «звіра», в якого вкладено «духа..., щоб заговорив» (Об'явл. 13 розд.). Триває процес возведення Вавилонської вежі інформаційно-комп'ютерної ери і плацдарму для антихриста»; «Всесвітнє царство антихриста являтиме собою загальну систему управління, що фізично й духовно закріпає людину. І технічний прогрес уже створив передумови, за допомогою яких антихристу вдасться закріпачити все людство й тримати його під своїм контролем» [7, с. 252, 12].

Зі зрозумілих причин консервативні позиції набагато чіткіше прописано й розрекламовано. Згадувана книга І. Лещука є ілюстрацією крайніх проявів підозрливості до технологізованого сьогодення аж до демонізації останнього і прозрівання грядущого царства «Ай-ті-христа». У цій праці наявні різні пласти змісту, серед яких :

— переконливі аргументи:

«сучасні віруючі нерозбірливо ставляться до багатьох інформаційних «продуктів» (літератури, радіо, телебачення, живопису, театру і та ін.). ...через особисте духовнє невігластво християни дозволяють мирському духові проникати у свою душу, що призводить... до духовного зараження» [7, с. 13];

«Сприймаючи ту чи іншу інформацію, людина неодмінно піддається певному зовнішньому впливові на фізичному й духовному рівнях» [7, с. 50];

«Людина починає зневажати реальні інформаційні потоки людських спільнот (від осередку суспільства — сім'ї — до більших утворень) і жити своїми інтересами у вигаданому... світі, де їй гарно і зручно самій (глобальний егоцентризм)» [7, с. 223];

— твердження, яким бракує емпіричної бази:

«Залежність від телевізора (комп'ютера) може призвести до депресивних форм божевілля, позаяк відриває людину від реального життя. У результаті особистість перетворюється на масу, з якої можна ліпити все, що завгодно!» [7, с. 11–12];

«засоби масової комунікації й інформації за своєю суттю, спрямованістю і способом навіювання спричиняють у людини трафаретні (завичай, перекручені) реакції й оцінки, уніфіковані уявлення, небачену раніше стандартизацію і нівелювання культури мислення, що призводить до отупіння особистого сприйняття, викликає втому і байдужість» [7, с. 182];

«парадоксальна ситуація: радіо, телебачення, комп'ютери, сучасні «інтелектуальні системи», «експертні системи», покликані гарантувати надійність прийнятих рішень, спричиняють зменшення людської активності... розвивають споживацьке ставлення до знань» [7, с. 183];

«Більшість же глядачів, як відомо, розкриваються назустріч екрану протодушно і безхитрісно, як діти» [7, с. 187];

— не завжди коректні запитання:

«Чи сприятиме розвиток сучасної техніки, особливо технологій віртуальної реальності, вдосконаленню моральної свідомості...?» [7, с. 181];

— та й просто журналістські «страшилки»:

«Можливо, що в майбутньому віруси «навчатся» вбивати на тільки комп'ютери, а й живих людей, операторів ЕОМ» [7, с. 195].

Електронні медіа знаходять ще менше захисників. Церковна адміністрація відчуває, що електронне зображення віщує занепад раціоналістичної парадигми, породженої друкарством. Далеко не однозначна конкуренція друкованого Слова й телеверсій його сюжетів викликає стурбованість, подібну до тривоги, яку спричиняє в представників т.зв. «традиційних» церков протистояння біблійного кодексу й ікон. Цю стурбованість можна було б знову пояснити культурною обмеженістю, коли медіум (друкований том) і окремий спосіб комунікації (читання) уособлюють Біблію як таку, підміняючи собою сакральний текст як комунікативний канал. Однак консерватори справедливо вказують на зміни, які вносять у повідомлення новий медіум.

Так, навіть морально бездоганний фільм утілює тему в готові образи, роблячи те, що читач здійснює самостійно. Схильність споживати неосмислену інформацію викликає небажання читати, й навіть фільми на біблійні теми можуть відохочувати від роздумів над Святим Письмом [10]. Звичка до розумової праці, якої потребує читання, слабне також через загальнодоступність системи символів, котрі формують телезо-

браження. «Читання потребує абстрактного мислення, послідовного поєднання ідей і багатого внутрішнього життя» [2, с. 121], і відсутність таких вимог до реципієнта перетворює телебачення на осереддя маскульту. Однак, відзначає автор, постмодерністська парадигма не скасовує логоцентризму модерну, тому «[т]і, хто продовжує писати й читати, залишаться законодавцями культури в добу тотальної безграмотності» [2, с. 122]. У цьому разі доречно згадати аргументи М. Мак-Люена на користь того, що сприйняття кінокадру потребує навичок читання [8, с. 54–61].

Телебачення протестанти критикують з особливим запалом. Опоненти вказують на:

— самодостатність цього медіума, витворення замкненого світу телезнаменитостей, теленовин і корпоративної стилістики: «ми бачимо телепрограми про телепрограми, телебачення, змістом якого виключно телебачення» [2, с. 128];

— орієнтацію програм на зовнішню частину життя, практичний матеріалізм — культ фізичної краси, сили, багатства, влади;

— спокусу надприбутками, граничну комерціалізованість, яка змушує виробників телепродукції орієнтуватися на низинні інстинкти людини;

— лицемірство, яке виявляється в запереченні реального впливу ТБ. Дволикість виявляють надприбутки телереклами: «Режисери, продюсери... заявляють, що їх робота жодним чином не впливає на глядачів. А після цього вони повертаються до виробників і говорять... «... ви можете розгорнути свої рекламні оголошення в наших програмах, і за п'ять секунд ви вплинете на бажання споживачів купити ваш продукт», та знову повертаються до нас і кажуть: «... але сама програма ніяк не впливає на вас». Чи не дивно?» [15];

— створення фіктивної реальності, яка підміняє собою реальне життя, виникнення недосяжних сподівань, джерела гіпертрофованої сентиментальності, розчарувань, психологічного виснаження;

— підміну і втрату особистого життєвого досвіду глядача;

— формування впевненості, що будь-яке пізнання має відбуватися в легкій, розважальній формі;

— величезний маніпулятивний потенціал телебачення: стирання межі між фікцією і реальністю в новинах, де дійсні події трансформуються в «телевізійні новини дня». Будь-яке тривіальне явище стає надзвичайно значущим після показу по ТБ. Критерій відбору — очікуване сприйняття матеріалу глядачами як чогось збуджуючого, хвилюючого. Життя подається як розвага, пародія або бездумна, весела гра. У документальній драмі реальні події перекроюються так, щоб історія була більш розважальною, водночас у глядача виникає враження, що він пізнав істину [2, с. 123]. Поєднання ігрових сцен з реальною зйомкою створює видимість фактів [2, с. 125];

— руйнування соціальних зв'язків, експлуатація конфлікту поколінь;

— зменшення інтересу до реального життя: «Ви помітили, як швидко сьогоднішнє молоде покоління впадає в стан нудьги, як скоро вони говорять: «о, це так нудно»? Оскільки порівняно з тим, що відбувається на екранах телевізорів, реальне життя, дійсно, є доволі прозаїчним і нудним» [15];

— споживацьке ставлення до життя;

— зниження сенсильності сприйняття, яке найперше виявляється в притупленні емоційних реакцій. Це, у свою чергу, спричиняє пасивність щодо людських потреб: «Телебачення... — це штучне джерело, через яке до наших очей надходить колосальна кількість людських потреб, які ти фізично не можеш задовольнити. В такому разі виявляється, що, звертаючись до цього джерела, ти тренуєш себе бачити чийсь потреби й нічого не робити» [15];

— аморалізм, насильство, окультизм, які пронизують телевізійний світ;

— слабкі важелі контролю і найменший обсяг релігійної інформації на ТБ перетворюють його на справжній антипод християнського світогляду й цінностей. Як результат, у телеманів слабне тяжіння до релігійних практик;

— навіть християнські телепрограми можуть виховувати нехіль до особистого дослідження Святого Письма, фактично, відмову від інтерактивного використання Біблії для спілкування з Богом;

— ослаблення розумової активності: «... відкидання слова на користь образу, розуму — на користь емоційного імпульсу, смислу — на користь розваги... Глядач відкриває себе потокові непов'язаних образів, спостерігаючи лише за зовнішнім і поверховим» [2, с. 122];

— телебачення відучає від аналітичного мислення. Людина отримує так багато даних за короткий проміжок часу, що це змушує її сприймати інформацію, не аналізуючи її, що редує пізнавальну активність;

— телебачення розвиває здатність забувати інформацію, хоча вона відбивається на підкірці мозку. Коли людина дивиться одну передачу, потім переключається на другу, далі на третю, вона намагатиметься забути все, щоб звільнити місце для нового. Це викликає загальне ослаблення пам'яті, зокрема для корисної інформації (наприклад, під час навчання);

— знерухомилення і неконтрольоване харчування призводять до ожиріння, підвищеного тиску і підвищеного рівня холестерину;

— телевізія стає найпотужнішим провідником секуляризації в суспільстві: «Картини сексу й насильства в Біблії показують, до чого призводить непослух Богу і небажання слідувати Його Закону. Суть же телебачення в тому, що воно прославляє життя, віддалене від Бога» [12, с. 52];

— витрачання часу: «Навіть якщо б зміст телевізійних програм був повністю нейтральним і не мав на нас жодного впливу, я наполягаю на тому, що ці програми все одно були б для нас прокляттям, відбираючи в нас той час, коли ми могли б споглядати на Ісуса. Усім... серцем я вірю: якби наш народ відводив на вивчення життя Ісуса стільки ж часу, скільки ми проводимо перед телевізором, ми були б у Царстві Божому вже давно» [15].

Отже, позитивна оцінка українськими протестантами технологічного поступу, широке використання ними комунікаційних засобів (перш за все в місіонерській роботі) сусідять з послідовною критичною рефлексією над сутністю й ефектами роботи ЗМК. Одностайно представники цих церков виступають проти медійного контенту аморального й окультного типу.

У їх ставленні до конкретних медіумів можна виокремити дві основні, нерівномірні щодо впливовості, позиції. Перша — оптимістичний прагматизм: засіб не має значення, ефективність ЗМІ є універсальною, головне — щирість мотивації мовників й активність їх використання. Друга — упереджений консерватизм: тотальна критика сучасної культури, і позаяк сучасність великою мірою створено медіями, безжална «експертиза» новітніх технічних засобів. Консервативний погляд помітно переважає в лавах українського протестанства. Тотальна підозрілість консерватизму перетворює його на критичного дослідника сучасної культури. Щоб критикувати технічний поступ, його мають на оці. Це дозволяє, відкидаючи (поки що) неприйнятне, ставити технічні новинки на службу своїм завданням. Подальші дослідження повинні встановити напрямки й форми використання комунікаційних засобів релігійними консерваторами.

Список літератури

1. Балаклицький М. Протестантське розуміння масово-інформаційної діяльності [Електронний ресурс] / Максим Балаклицький : Інтернет-газета «Путь». — 24.02.09. — Режим доступу: <http://www.asd.in.ua/archives/1188292486>
2. Вейз Дж. Времена постмодерна. Християнський взгляд на современную мысль и культуру / Джин Эдвард Вейз мл. — Фонд «Лютеранское наследие», World Wide Printing, 2002. — 239 с.
3. Ігнатуша А. Перші протестантські періодичні видання, що поширювалися в Україні (XIX століття — 1917 рік) / Алевтина Євгенівна Ігнатуша // Історія релігій в Україні : наук. щорічник. Кн. I. — Львів : Логос, 2009. — С. 361–367.
4. Клачков Я. Протестантська преса для українців у Польщі (1918–1939 рр.) / Ярослав Клачков // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — 2004. — Вип. 12. — С. 62–82.
5. Кухарчук Р. Вместо детского порно / Руслан Кухарчук // Зеркало недели. — 2010. — 30 янв. — 4 февр.

6. Ляхно О. Підпільна видавнича діяльність як прояв опозиційності Спільки Церков євангельських християн-баптистів / О. П. Ляхно // Наука. Релігія. Суспільство. — 2007. — № 2. — С. 45–51.
7. Лещук И. Экология духа / Иван Лещук. — Одесса : Христианское просвещение, 1998. — 290 с.
8. Мак-Люэн М. Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры / Маршалл Мак-Люэн. — К. : Ника-Центр, 2003. — 432 с.
9. Максимов М.: «Христианское телевидение — инструмент в Божьих руках» / Максим Максимов // Перспектива. — 2005. — № 3. — С. 38–40.
10. Машницька І. Вплив телебачення на дітей / Інна Машницька // Вісник правди. — 2007. — № 5. — С. 20.
11. Назаркіна О. Протестантські конфесії України в 90-ті роки ХХ ст.: баптистські та п'ятидесятницькі течії / Назаркіна Олена Іванівна : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Донецьк. нац. ун-т. — Донецьк, 2003. — 221 арк.
12. Паулин Дж. Библийская истина в современном мире / Джон Паулин. — Заокский : Источник жизни, 2001. — 256 с.
13. Савласьев А. Интернет : страхи и подозрения [Электронный ресурс] / Александр Савласьев // Предвестник. — 1997. — № 1. — Режим доступа : <http://www.forerunner.com/russian/1-97/internet.htm>
14. Спис О. Соціально-політичні і соціокультурні імплікації пізнього протестантизму в процесі трансформації українського суспільства : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11. / Спис Ольга Анатоліївна. — К., 2008. — 219 арк.
15. Уоллис С. Из славы в славу [Электронный ресурс] / Стивен Уоллис // Твоя Библия. — Режим доступа: <http://www.bible.com.ua/lib/go.php?id=428>
16. Черенков М. Культура влиятельного меньшинства / Михаил Черенков. — Симферополь : ДИАЙПИ, 2010. — 204 с.
17. Шарий А. Страна, не познавшая Бруно [Электронный ресурс] / Анатолий Шарий // from-ua.com. — Режим доступа: <http://from-ua.com.ua/kio/bc75fdf016079.html>
18. Henrich D. Internet evangelism in the 21st century : A reader / Daniel Henrich. — Handclasp International, 2007. — 267 p.

Надійшла до редколегії 20.12.2010 р.

УДК: 021.2

В. П. ЖУКОВА

ЕВОЛЮЦІОНУВАННЯ НАУК БЕЗПЕЧНОГО ІСНУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ДІЯЛЬНІСНОГО СЕРЕДОВИЩА БІБЛІОТЕКИ

Розглянуто еволюціонування наук, які забезпечують безпечно існування професійно-діяльнісного середовища бібліотек і зміни поглядів на професійно-діяльнісні константи умов праці в аспекті гуманізації й проблем безпеки людини в процесі трудової діяльності.

Ключові слова: бібліотека, професійно-діяльнісне середовище, безпека професійно-діяльнісного середовища.